

Tárcánk

Pénteken:

Iffj. Lovász Márton: Leonin telke.

Mutatványok az „Esztenő” szenzációs
szeptemberi számából:

Szombaton:

*Hatvany Lajos: Kossuth Lajos levelei
Napsugárhoz.*

Vasárnap:

*Kossuth Lajos kiadatlan levele egy fiatal
leányhoz.*

A bábos

Írta: Siklóssy László

Laluncsics Gáspár mézeskalácsos-segéd az 1775-ik esztendő nyarán elbucszott mesterétől, Drexler József zimonyi mézeskalácsostól és vándorlásnak indult. Tudvalévő, hogy a vándorlás elengedhetetlen kötelessége annak a segédnek, aki mesterré akar avatódni. Meg is van az oka. Idegen városokban sok mindent lehet tanulni, tapasztalni, sok fortélyt el lehet sajátítani. De ezenkívül az iparos osztálynak valamiben különböznie kell a büszke nemeségtől és a földetűró parasztságtól. Mi volna szebb disze az iparosnak, mint ha világlátottságára hivatkozhatik.

A derék Laluncsics Gáspár is nagy reményekkel indult vándorútjára. Hiszen Zimony is jeles város, a szemközt lévő Nándorfehérvár meg éppen híres-nevezetes; az egész török birodalomban — mert a török volt az ur időtájt — alig néhányat lehet hozzá hasonlítani. De mi ez mind Pest-Budához hasonlítva, ehhez a híres kettős városhoz, amelynek

birtoka körül folyt le a rettenetes döntő küzdelem Európa és Ázsia között. Akik jártak ott, azt mondják, hogy egy új világ keletkezett a romokon és az iparos, ha szőpet, jót, modern fejlődést akar látni, né is menjen máshová. Befellegzett a többi magyar városoknak. Már nem a debreceni városok híresei, hanem a pestiek, Pozsony város büszkélkedése sem fog soká tartani, mert — azt mondják — amióta Mária Terézia királyné kétszer is megjárta Pest-Budát, azon töri a fejét, hogy maga is odajöjjön lakni. Azért is építtette az óriási palotát a Várhegy tetején.

Ilyenféleképpen gondolkozott a derék Laluncsics Gáspár, amiközben izzadtan rőtta a poros országutat. Postakocsira nem akart költeni, hanem egyszerű másszor felkérérdkedett az arra dögő falusi szekerekre, máskor meg a Duna mentén szivesen felvették egy-egy hajóra. Lovak, de még inkább emberek, szomorú rabok vontatták a gabonával megtelt hajókat felfelé és nekik, jobban mondva gazdájuknak, igazán mindegy volt, hogy még valaki ott gubbaszt-e a hajón a maga kis motyójával. Különösen akkor, ha ebből a batyúból mindenféle jeles holmik kerülnek elő: Gáspár ur magakészítette csemegéi.

Szóval Laluncsics Gáspárnak uti társasága is volt. Ha akarta, elbeszélgetett, ha akarta, elmélázott. Pest-Buda egy tündérváros képében lebegett előtte, ahol szebb jövő vár őreá, a munkaszerető, derék iparossegéde. Milyen könnyen válik majd öbelőle mester, ha eldicsekedhetik azzal, hogy Pest-Budán szolgált, a Tempel-családnál az egész országban leg híresebb viaszöntöknél és mézeskalácsosoknál.

Mért valóban Tempelék a maguk szakmájában dinaszták voltak a Duna két partján.

Az öreg Tempel Pál akkor vándorolt be Ausztriából, amikor még el sem takarították a sok törmelékét a visszafoglalt Buda várából. 1695-ben már fel is vették őt a polgárok sorába. Most pedig két unokája üzte a családi mesterséget, Albert és Antal.

Tempel Antalnak Pesten a Kigyó-utcában volt üzlete. Ő nála lehetett a legfinomabb e szakmába vágó dolgokat kapni. Mert nem szabad azt gondolni, hogy a méhészettel kapcsolatos iparosság valami egyszerű dolog. Mindenesetre tudnivaló, hogy két részre oszlik ez a mesterség: mézre és viaszra. A mézből készült a sok mindenféle tésztaemű, megannyi mutatós mézeskalács, amelyhez keményfából olyan formát metsz a mester, hogy a medálakészítő is megnézheti. A mesterségnek ezt a részét készíti a mézeskalácsos, a bábos, akit latinul dulciariusnak, németül Lebküchlernek hívnak.

Csakhogy ugyanaz a mester mással is foglalkozott: viaszöntő is volt, aminek latinul ceroplasta, németül pedig Lebzelter volt a neve. Ő huzta a gyertyát, csinált különböző pecsételő és ragasztó anyagokat. Amellett aféle szobrász is volt. Apró szobrocskákat formált, ezeket megfestette, mindenféle csinált virággal kidíszítette, átlátszó üvegbura alá tette; így került az az üzletablakba. Ezenkívül formáltak mindenféle lábat, kezet, szívet, amelyet a valóságban át szokott járni a betegség. Ajtatos hívők vásárolgatták ezeket, hogy így felszerelten kérjék az ég gyógyító malasztját, aminthogy a későbbi német költőnél lehet olvasni a kevlaari istenanyjáról:

Die kranken Leute bringen
Ihr dar als Opferspend
Aus Wachs gebildete Glieder
Viel wächserne Füß und Händ,

A viaszöntő és a bábos tehát, ha rokon-
anyaggal dolgozott is, két különböző mester-
séget folytatott. A kettő közül a viaszöntő
mesterség volt az, amely nagyobb büszkeség-
gel töltötte el iparosaink lelkét, de nem a de-
rék Laluncsics Gáspárét, akiben még nem
fejlődtek ki az eféle nagyvárosi ravaszságok.
Ő is értett mindkét módíhoz, ellenben távol
volt tőle minden hivalkodás. Csupán boldog-
ság lakozott szívében, amikor célja küszöbén
látta magát, a híres Tempel Antal pesti boltja
előtt. Azon piszkosan, porosan mindjárt be is
állított az üzletbe.

Itt rettenetes meglepetés érte. A gazda
nem volt otthon, ellenben ketten-hárman is
nevetgéltek a pult körül, de még csak székkal
sem kinálták meg, hogy nyugodtan várhas-
son. Mindjárt elkezdtek őt faggatni, még pe-
dig olyan módon, amilyenre szegény Gáspár
egyáltalában nem számított. Amint később ki-
derült, egy Kerling Ferdinánd nevezetű budai
mézeskalácsos-segéd volt a gonosz szellem,
akinek Gáspár minden baját-bajját köszön-
hette. A budai kolléga ugyanis vidéki társá-
nak mindenekelőtt tolettjét kifogásolta.

— Hogy van az, hogy nem hordasz oldal-
fegyvert? És egyáltalában honnan kerülsz ide
ilyen öltözetben, — kérdezte tőle.

Szegény Gáspár olyanvalamit próbált vá-
laszolni, hogy ő nem hadakozni jött, hanem
kondícióba Tempel Antal mesterhez, akit az ő
volt gazdája, Drexler József bábosmester Zi-
monyból, melegen üdvözöl.

Több se kellett!

— Zimonyból jössz, abból az átkozott fé-
szekből! Te huncut gazember, te bábosinas,
mi keresnivalód van a tisztességes viaszöntök

közt? Csak nem gondolod, hogy veled ko-
molyan szóba áll valaki! És még hivatkozni
mersz a gazdádra, a bábosmesterre? Hiszen
az nem is mester, hanem kirugott barát, kö-
zönséges kontár, aki a pékekkel dolgozik
együtt! Szentelenség, hogy az inasát ide meri
küldeni közénk, viaszöntők közé!

A társaság többi tagjai pedig kontráztak
a különös vendéglátónak. Gáspárt csakhogy
meg nem verték. A legnagyobb lelki erejébe
került, hogy végre is meg tudta várni Tem-
pel mester érkezését. De ekkor már az egész
utca tudta, miről van szó. A mester már a
csata végére érkezett, úgy hogy legjobbnak
látta csatlakozni az erősebb párthoz.

Hiteles okiratok bizonyítják — ő maga
is önérettel bevallotta — hogy alig volt több
szava a jövővényhez, minthogy odavágta neki:

— Sauereti! Hord el magadt!

Laluncsics Gáspárnak végre is hosszú orral
kellett otthagynia az elvesztett csata helyét.
De azért nem csüggedt. Első utja volt elmenni
a mézeskalácsos és viaszöntő séh atyamesteré-
hez, az öreg Csik Mátyáshoz. Csakhogy az
meg Budán lakott, fent a Várban, 80. szám
alatt. Lefizette a taksát a hidon, amely hosz-
szabbnak tünt, mint Zimonytól Pestig az ut.
Dobogó szívvel várta, mint fog elégtételhez
jutni. Még szerencséje, hogy Csik Mátyást oda-
haza találta. Ő volt a pest—budai bábosok
doyenje, akit már 1742-ben beiktattak a pol-
gárok lajstromába. Az öreg ötször is bele-
nyult a tubákos pikszisébe, amíg Gáspár el-
szepégte előtte mondókáját. Végre is nem
tudta, kinek adjon igazat, ellenben, mint ki-
tanult céhbeli ember, a formalizmus állás-
pontjára helyezkedett és szóról szóra ezt
mondta a fiatalnak:

— En, fiam, rendben találom a dolgodat!
Semmi akadály sincsen annak, hogy Tempel
neked kondíciót adjon. Ha valaki azt mondja,
hogy nincs a dolgod rendben, menj vissza
hozzá és vedd ezt tőle írásban.

Szegény Gáspár, dehogyan próbált vissza-
menni Tempelhez, akinél majdnem megpofoz-
ták, ellenben elkutyagolt a városbíróhoz, aki
azonban kurtán elutasította. Ekkor hevenyé-
ben valami kérvényfélélt irt és a polgármester
hivatalába kopogtatott be. Csakhogy Mosel
József uramhoz nem volt olyan könnyű dolog
bejutni. Szigorú ordonánc állt az előszobában,
aki bevillte ugyan a panaszos levelet, de szemé-
lyes audienciát nem eszközölt ki. Várt Lalun-
csics Gáspár, várt, de csak nem jött semmiféle
válasz, amire aztán csüggedten, tele melankó-
liával — amint maga írja — elődalgott.

Aki miféle embert megfogott a városbíró-
zán, az mind azt mondta neki, hogy az ilyes-
mi a céhek dolga. Ezt ő is tudta, de azt is
tudta, hogy a botnak két vége van. Ha ugyanis
ő nem kap kondíciót Pesten, ez azt jelenti,
hogy az ő életpályája tönkre van téve. Azt
nem lehet letagadni, hogy ő Pesten járt. Bár-
hol is kéri valamikor mesterré avatását, azt
kérdézik tőle, mit csináltál Pesten? És ha
kiderül az, ami történt, senki nem mossa le
rőla a becstelenséget.

Ez a bot egyik vége. A másik vége ellen-
ben ott van az ő hazájában, Zimonyban. Ha a
zimonyi cég vándorolni küldte, meg is kell,
hogy védelmezze. És mindenekelőtt ott lebeg
Magyarország patronája, Mária Terézia király-
né, aki személyesen is beleavatkozik a polgá-
rok ügyeibe akkor, ha az igazságot veszélyez-
tetve látja.

— Pillanatnyilag a legnagyobb baja az volt,

hogy nem volt egy árva krajcárja sem. Ami pár garasa volt, azt elfizette a hidon, meg az ide-oda való szaladgálásban elosztogatta. Kétségbeesve ügyelgett tehát a piacon, ahol is egy Maximé nevű kereskedőnek feltűnt a savanyu ábrázatu vándor. Gáspár olyan őszinte keserűséggel ecsetelte buját-baját, hogy a derék kalmár nem kisebb összeggel segítette őt ki, mint két egész forinttal. Gáspár meg is esküdött az édesanyja boldogságára, hogy ezt szülei hamarosan megküldik.

Ily jelentékeny összeg birtokában, ellátása néhány hétre biztosítva volt s most már nyugodtan fogott hozzá, hogy sérelmét orvosolja. Betért egy vendégfogadóba és mindent körülményesen megírt a zimonyi városi tanácsnak.

Zimonyban óriási konsternációt keltett az eset s az egész város a helyőrséggel együtt elhatározta, hogy megsértett fiának érdekeit megvédi. Mindkét városi tanács — a pesti és a zimonyi is — tudatában volt annak, hogy egy rendkívül fontos per előtt állanak. Mindenekelőtt gondoskodni kellett tehát Laluncsics Gáspárról, aki körül az egész vita forgott. Iratváltásuk elején megegyeztek tehát abban, hogy — amint ez másképen el sem képzelhető — Gáspár a per eldőltségéig Pesten marad, szerény ellátásának költségeit pedig majd a vesztés fél fogja fizetni. Egyelőre Tempel Antal mesternek kellett némi előleget adnia a fogadósnak. A pesti városi tanács tartózkodási helyül a Bádogkalaphoz (zum Plechernen Hut) című vendéglőt jelölte meg, amelynek tulajdonosa Lierck Ferenc volt. Azután megindult maga a per, amelyet perrendtartási szabályok nem korlátoztak. Így aztán se vége, se hossza nem volt a kölcsönös nyilatkozatoknak és

jegyzékváltásoknak, valamint a helytartótanács hoz intézett folyamodásoknak.

Mindenekelőtt Drexler József igazolta, hogy ő igenis annak rendje és módja szerint kitanult viaszöntő mester, amely mesterséget Prágában sajátította el. Azután nyilatkozott a zimonyi városi tanács, elég mérsékelten, mert nem akarta a kollegiális viszonyt megzavarni a pesti tanácssal. Előállt a zimonyi helyőrség parancsnoka, őrgróf Woghera Ágost, aki az egész katonai határőrvidék sérelmét látta ebben az esetben olyannyira, hogy még gróf Dajosasa pozsonyi generálist is mozgósította. A helytartótanács minden irányban a legszélesebb vizsgálatot rendelte el. Bekérették és megvizsgálták a céhszabályokat, ami körülbelül egy esztendőt töltött ki.

Ahogy szaporodtak az akták, úgy fordult a kocká Gáspár javára. Hiába mutatták ki a pest-budai viaszöntők szakszerűen, hogy egészen más a technikája a viaszöntésnek, mint a bábosságnak, nem használt semmi, mert kiderült, hogy Laluncsics Gáspár is viaszöntő, amiről Tempel Antal is meggyőződhetett volna, ha megnézte volna a legény vándorló könyvecskéjét. Ám ezt nem tette, mert polgári gögijében örült, ha egyet sujtathatott a szegény vándoron.

A vándor most már nem vándorolt; itt kellett neki Pest városában rostokolnia. Mint valami fogoly, járta a poros utcákat, elüldögt a Duna partján, vásárokon még csak elszórákozgatott, már amennyire pénz nélkül lehetett, de egyébként sivár volt az élete. A Bádogkalapnál volt kosztja, kvártélyja, de mit ért mindez, amikor ő nem időt lopni, hanem tanulni, tapasztalni akart, hogy mesterré lehessen.

Végre aztán a helytartótanács megunta a dolgot és amikor már az akták egy nyalábnyira szaporodtak fel, 1776. május 9-én gróf Csáky János aláírásával utasította a pesti városi tanácsot, hogy mindenben szolgáltatasson a szegény internált Gáspárnak elégtételt.

Illő volt, hogy Tempel Antal bünhödjék, ami különösen abból állott, hogy ki kellett fizetnie a Bádogkalap számláját 1775. augusztus 27-től egészen 1776. június 12-ig. Hangzott pedig ez a számla — amint arról a Pesti Levéltárban meg lehet győződni — a következőképpen:

41 héten és 3 napon keresztül ebéd és vacsora naponként együtt 20 krajcárjával	96 frt. 40 kr.
Naponta egy pint bor 8 krajcárjával	38 frt. 40 kr.
Reggeli és uzsonna 2 krajcárjával	9 frt. 40 kr.
Kvartély napi 3 krajcárjával	14 frt. 30 Kr.
Summa	159 frt. 30 kr.

Megjegyzem, aki az összeadást ellenőrizni akarja, az egy forintot hatvan krajcárjával számítson. De nem is az összeadásban volt a hiba, hanem az összeg abszolút nagyságában. Tempel Antal ugyancsak szitta a fogát. Drexlernek még valami 16 forint 30 krajcár követelése is volt rajta, amit Drexler a nyomorult Gáspárra cedált. Ezt Tempel kifizette, úgy, hogy hősünk emelt fővel és tele erszénnyel folytathatta vándorutját; de a többről nem akart hallani, úgy, hogy a „per“ a költségekért még további két évig folyt.

Közben Tempel a tisztesség kedvéért mégis kifizetett ötven forintot, az lévén az álláspontja, hogy egy mézeskalácsossegéd havi öt forintból uri módon megélhet; saját lelke rajta, ha többet költött. Általában mindkét vá-

rosi tanács szigoruan felülbírálandónak ítélte a korcsmáros számítását, mert a napi harminchárom krajcáros penzió tulzottnak tetszett. Lierck Ferenc gazdát végre is esküre utasították, amelyet az 1778. január 14-én ünnepiesen le is tett, később azonban — hogy lássák, hogy ő milyen gavallér ember, meg aztán olyan jó fiu volt az a Gáspár! — követelését mérsékelte 100 forint 48 krajcárra, amelyből az említett ötven forintot megkapta Tempeltől.

De maradt még mindig 50 forint 48 krajcár hátralék, amely miatt Zimony és Pest háboruságban volt. Az aktahegy nőttön-nőtt. Most már Lierck, a Bádokkalapos állt az érdeklődés középpontjában. Inyére való volt a dolog. Egy emberrel több evett az asztalnál, nem olyan nagy eset. És most végre is ötven forint van a zsebében, sőt várandósága van másik ötven forint és 48 krajcár irányában. Ez oly tekintélyes summa volt, hogy Lierck megunt a várakozást és leutazott a pénzért Zimonyba. Ott érdeklődéssel és szeretettel fogadták a nagy per újabb szereplőjét. Az egész városi intelligencia egyetértett abban, hogy a „szegény Lierck nem fizethet rá“ erre a dologra. És hogy vendégüket hozzájuttassák követeléséhez, hajlandónak nyilatkoztak a hátralék felének elvállalására, ha a másik felét a makacs Tempel kifizeti.

Ily nobilis átirat ment 1778. augusztus 6-án a pesti tanácshoz. Ezzel aztán véget is ért a kerek három éves perpatvar.

Ennyi van az 5096. számú aktákban. Még az is benn lehetne — mert biztosan így esett — hogy Zimonyban is, Pesten is virradatig jártak a céhkupák a békesség ünneplésére.